

**Toespraak Anko van Hoepen, vicevoorzitter PO-Raad
Najaarsbijeenkomst Bouwstenen 30 november 2017**

Dank voor de uitnodiging. Mooi dat ik als onderwijzman mijn licht mag laten schijnen op het thema onderwijshuisvesting. Maar ook enigszins spannend om hier achter de microfoon te mogen staan, want ik weet dat onze kijk op schoolgebouwen bij de PO-Raad niet altijd strookt met bijvoorbeeld die van de gemeente.

De formele relatie tussen gemeente en schoolbesturen is oorspronkelijk gebaseerd op het idee dat gemeenten beschermd moesten worden tegen besturen die het onderste uit de kan willen halen en - andersom - scholen die beschermd zouden moeten worden tegen de lokale politieke willekeur. Dat is triest, want iedereen weet dat dat niet werkt. Vergelijk de voortuintjes van een straat met koopwoningen maar eens met een straat met huurwoningen. Welke tuinen liggen er het meest verzorgd bij?

Ook op school zie je het: Stel, een leerling scoort zwak bij rekenen en heeft er een grondige hekel aan. Tekenen en kleuren gaan hem wél goed af. Laat je die leerling zelf zijn vorderingen op rekengebied inkleuren, dan neemt de motivatie voor rekenen ook toe! Wat ik wil zeggen: eigenaarschap geeft verantwoordelijkheid. De wil om er iets van te maken. Ook als het niet je favoriete vak is.

Daar komt bij dat schoolbesturen steeds professioneler worden, ook als het gaat om huisvesting. Toen ik nog schoolbestuurder in Zeeland was, maakte ik mee dat twee scholen van verschillende besturen wilden fuseren (en geloof mij, dat is best een stap voor Zeeuwen), maar de gemeente stak er een stokje voor omdat het niet aansloot bij hun gebiedsplannen. Gevolg: de scholen concurreren we elkaar de tent uit. Mijn punt: Neem je initiatief en professionaliteit niet serieus, dan ontstaat er al gauw irritatie. Tel daarbij op een chronisch tekort aan geld en een aan alle kanten rammelend stelsel en je krijgt een gebouwenbestand met een hopeloze achterstand. Feit is dat veel van onze kinderen dus naar school gaan in een gebouw van beschamend slechte kwaliteit. Hoewel het onderhoud doorgaans op orde is, is het binnenklimaat vaak ronduit slecht. En dat terwijl we weten dat temperatuur, zuurstof en luchtvochtigheid directe invloed hebben op de leerprestaties van kinderen. En niet te vergeten op de prestaties en het humeur van degene die voor de klas staat.

Een vraag die bij mij regelmatig opkomt is: waarom is er - als de huisvesting zo belangrijk is voor het onderwijs, - bestuurlijk en politiek zo weinig aandacht voor en moeten we inmiddels al 10 jaar lobbyen om het op de agenda te krijgen? Wat naar voren kwam uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer in 2016 was dat de gebruikers van de gebouwen dan ook niet bepaald tevreden zijn. Zij brengen hele dagen in de scholen door, en moeten elke dag weer een topprestatie leveren in een niet passende omgeving, zo stelt dit rapport.

Steeds meer scholen nemen afstand van het traditionele leerstofjaarklassensysteem. Veel scholen worden IKC of willen inclusief onderwijs aanbieden en er voor alle kinderen zijn, ook voor kinderen met een beperking. Sommige scholen groeien, andere krimpen. Qua flexibiliteit om hierop in te spelen laten de gebouwen te wensen over. Als gebouwen bijvoorbeeld enkel uit gesloten ruimtes bestaan, is het organisatorisch lastig om groepsdoorbrekend te werken. Eén op de vier scholen beschikt nog niet over een mindervalidentoilet. Leerlingen met autisme of adhd hebben behoefte aan prikkelarme werkplekken, maar dat is lastig te realiseren in te volle klaslokalen. Ik kan alvast verklappen dat de Huisvestingsmonitor die binnenkort weer uitkomt ongeveer hetzelfde beeld laat zien.

Gebouwen zijn een van de belangrijkste randvoorwaarden voor de kwaliteit van het onderwijs. Kinderen brengen er zeven uur per dag door. Is het dan niet merkwaardig dat we accepteren dat veel van die gebouwen onder de maat zijn? Een dergelijke kwaliteit accepteren we namelijk niet als het gaat om werkplekken waar de meesten van ons dagelijks ons brood verdienen. Ik denk dat het onderwijs de enige sector is waar gebouwen meer dan 40 jaar blijven staan zonder dat ze worden aangepast aan nieuwe eisen. Kijk maar om je heen. Geen winkel, kantoorgebouw of overheidsgebouw is nog hetzelfde als 40 jaar geleden.

Schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de leerlingen en het personeel. De gemeente is verantwoordelijk voor haar inwoners. Vaak zijn dat dezelfde kinderen en volwassenen die de scholen bezoeken. Daarom hebben gemeenten een zorgplicht voor de huisvesting gekregen.

Mijn oproep is: laten we die verantwoordelijkheden bij elkaar brengen in plaats van elkaar toeschuiven. Práát met elkaar. VNG, PO-Raad en VO-raad hebben die uitdaging inmiddels opgepakt. Het is dus ook niet zo dat wij schoolbesturen willen ophitsen tegen hun gemeente. Ik weet dondersgoed dat de gemeenten in korte tijd een veel te grote berg taken op hun bordje hebben gekregen. En dat geld en tijd een probleem zijn. En dan krijg je als gemeente soms ook nog te maken met schoolbesturen die elkaar het licht in de ogen niet gunnen. Zie je middelen dan maar eens naar ieders tevredenheid te verdelen. Het lijkt mij geen gemakkelijke rol. Daarom kijken wij als po-sector ook naar de knoppen waar we zelf aan kunnen draaien.

Vorige week presenteerden wij onze strategische agenda voor de komende vier jaar. Hierin hebben onze leden – die samen 96% van de leerlingen in Nederland vertegenwoordigen- zich gecommitteerd aan een aantal afspraken. Zij gaan de komende vier jaar voor iedere school analyseren of ze aan de normen uit het gezamenlijk vastgestelde kwaliteitskader voldoen. En minstens zo belangrijk: of het schoolgebouw passend is bij het onderwijsconcept en de ambities van de school. Zo niet, dan verantwoorden ze zich hoe dit komt en welke stappen ze gaan zetten om op het gewenste niveau te komen.

Ondertussen blijven wij bij de PO-Raad strijden voor een betere bekostiging. Want eerlijk is eerlijk, als er niets bijkomt, wordt investeren een lastig verhaal. Voor een dubbeltje op de eerste rang zitten bestaat niet. Onafhankelijke onderzoeken wijzen keer op keer uit dat het primair onderwijs te slecht wordt bekostigd voor goed onderwijs. Het Regeerakkoord bevat een hoop mooie woorden, maar als je dan ziet wat er feitelijk bijkomt voor het primair onderwijs, getuigt dat er niet van dat onze problemen echt serieus worden genomen. Het woord 'huisvesting' of 'schoolgebouw' komt er überhaupt niet in voor. Inmiddels hebben we becijferd dat om de opgelopen achterstand in te lopen alleen al voor huisvesting in de komende 10 tot 15 jaar een kleine 10 miljard euro nodig is. Vergelijk dat maar eens met onze claim van 1,4 miljard voor de lerarensalarissen en werkdruk.

Wanneer het echt niet anders kan, zie je dat schoolbesturen nu soms in eigen buidel tasten voor een broodnodige aanbouw of renovatie. Maar dit is tegen de wet en het maskeert alleen maar het tekort aan middelen. U weet net zo goed als ik dat iedere euro maar één keer uitgegeven kan worden. Dus als die euro in een gebouw gaat zitten, kan hij niet worden besteed aan die extra leerkracht waar hij eigenlijk voor bedoeld was. De gevolgen daarvan dienen zich al aan: dit voorjaar concludeerde de Inspectie van het Onderwijs dat de kwaliteit van ons onderwijs onder druk staat en de kansenongelijkheid toeneemt.

Gelukkig zijn er af en toe ook wat lichtpuntjes. Ik ben oprecht trots op de plannen van VNG/PO-Raad en VO-raad die op dit moment verder worden uitgewerkt richting wetgever. De gezamenlijke verantwoordelijkheid voor renovatie en vervangende nieuwbouw en de nuancering van het investeringsverbod zijn een eerste stap op weg naar aanpassing van het stelsel. En gesterkt door de Bouwagenda zetten we samen met de VO-raad en VNG zeker het gesprek voort met de nieuwe bewindslieden over een gelijke positie tussen gemeenten en schoolbesturen in de wet.

Waar we ook erg blij mee zijn is onze samenwerking met Bouwstenen. Dit platform is uitgegroeid tot een belangrijk ontmoetingspunt voor gemeenten en schoolbesturen. Bouwstenen zorgt op een heel praktische manier voor meer kennis van elkaar en meer wederzijds begrip. Ga zo door, zou ik zeggen.

Ook positief: heel geleidelijk zien we dat gemeenten zelf de normbedragen voor nieuwbouw optrekken naar het niveau van het bouwbesluit en gaan gemeenten en scholen aan de slag met duurzaamheid. Inmiddels is 15% van de scholen voorzien van zonnepanelen. Het is nog niet veel, maar het is een begin. Mijn advies: ga nu aan de slag met duurzaamheid en wacht niet tot het energie-C-label verplicht wordt voor alle scholen. Want geloof mij maar, dat gaat gebeuren. Duurzaamheid wordt in de komende jaren een belangrijke motivatie om gebouwen als geheel te verbeteren.

Maar er zit ook een gedragscomponent aan. Dat begint met bewustwording. En dan bedoel ik niet alleen slimme meters, maar ook elkaar durven aanspreken op energieverkwisting. Er vliegen dagelijks duizenden euro's aan verspilde energie onze gebouwen uit. En, even terug naar het begin van mijn verhaal: eigenaarschap. Zorg dat alle medewerkers zich verantwoordelijk voelen voor een duurzame school. En dat ze zich bewust zijn van de voorbeeldfunctie die ze hebben voor kinderen.

Ik hoop dat jullie elkaar vandaag - en vooral ook ná vandaag- kritische vragen durven stellen. Bij investeringen in huisvesting gaan de kosten voor de baten uit, dat vraagt om jullie visie. Of denken we: als het écht zo erg was, zou de regering toch wel ingrijpen? We wachten het niet af. Laten we hier leiderschap op tonen, schoolbesturen en gemeenten als gezamenlijk front.